

דרכי חושן

חשן שאלות ותשובות

סימן א

בגדר תרעומת

תרעומת זכות להוצאת דיבה עליו • ראיות שתערומת היינו זכות דיבור עליו • מדוע התיירו לדבר לשון הרע מחמת התערומת • הנפקא מינה בזה שיש תערומת • אימתי יש תערומת • מחוסר אמנה ותערומת שני דינים הם • אם כשאין תערומת יש משום מחוסר אמנה • אם בקציעה אחת חלוק הדין אם יש תערומת או לא לגבי עשה על דעת קציעה ראשונה

ולענ"ד יש מקום לדון שאין זה הפירוש, אלא הכוונה בתערומת היא שיש לו זכות לספר לאנשים ולהתלונן עליו.

והנה במתניתין ^{אוצר החכמה} (כ"ח ע"ב א) תנן גבי סלע חסרה, עד מתי מותר להחזיר בכרכים עד כדי שיראה לשולחני בכפרים עד ערבי שבתות, אם היה מכירה אפילו לאחר שנים עשר חדש מקבלה הימנו ואין לו עליו אלא תערומת. ואוקמינן בגמרא שם (נג ב), דאם היה מכירה היינו אם מקבלה משום מידת חסידות. ופריך 'אי הכי אימא סיפא אין לו עליו אלא תערומת למאן [מי המתרעם. רש"י], אי לחסיד לא קבולי ליקבלה מיניה ולא תערומת תיהוי ליה [אם לחסיד - קאמר דיש לו תערומת על המחזיר, מי כופהו לקבל שיתרעם, טוב לו שלא יקבלנה משיקבלנה ויוציא דיבה על חבריו. רש"י], ואלא להאיך דקבלה

תרעומת - זכות להוצאת דיבה עליו

א. במתניתין (כ"ח ע"ב ב) תנן, 'השוכר את האומנין והטעו זה את זה, אין להם זה על זה אלא תערומת'. ובגמרא (סס) ביארו אימתי יש לבעל הבית או לפועלים תערומת זה על זה. ונפסק כן בשולחן ערוך (סימן שלג סעיפים א, ב, ה, שלג סעיפים א, ב, ז). וכן מצינו דין תערומת בעוד דוכתי (שולחן ערוך סימן ט סעיף ג. סימן סו סעיף טו. סימן עד סעיף ד. סימן קסג סעיף א. סימן רסו סעיף א. סימן שי סעיף ג. סימן שי"א סעיף ו. סימן שסו סעיף א. י"ד סימן קעו סעיף מ). ויש לבאר מהו גדר דין תערומת, ומאי נפקא מינה בזה שיש לאחר תערומת על חבריו.

ומטין בי מדרשא לומר, שמהות תערומת המוזכרת בגמרא היא זכות להתרעם בלב [ולמדו מזה בעלי המוסר דבלאו הכי אסור להתרעם אפילו בליבו].

מיניה ולבתר דמקבלה מיניה תרעומת תיהוי ליה, הכי קאמר הא אחר אף על פי שאין מקבלה הימנו אין לו עליו אלא תרעומת [ואחר שאינו חסיד ולא רצה לקבלה, אין לזה עליו אלא תרעומת, דאיהו הוא דאפסיד אנפשיה שלא החזירו בזמנו. רש"י]. ומבואר בדברי רש"י, שענין התרעומת הוא שמוציא עליו דיבה. ובדוחק יש לומר שאין זו מהות התרעומת, אלא שדרך העולם שזו התוצאה שסוף כל סוף מתפרסם הדבר, ואף שאין הכרח שבכל מקום דאיתא 'יש עליו תרעומת' פירושו שווה, אך מנא לן לחלק.

אוצר החכמה

ראיות שתערומת היינו זכות דיבור עליו

ב. וכן יש משמעות בעוד מקומות. יעוין מדרש רבה (שמות פרשה י"א ט"ז ד), 'מהו ולא ימות מכל לבני ישראל דבר, אפילו בהמה שהיתה ביד מצרי והיה עליו לישראל תרעומת עליה שיש לו חלק בה היתה ניצולת', עכ"ל. ובפירוש הרד"ל ביאר, דילפינן לה מתיבת 'דבר', והיינו שהיה לישראל עליה דין ודברים. ובפסיקתא רבתי (פיסקא י"ד פ"ה) איתא, 'בשעה שהיה שלמה עסוק ובנה בית המקדש שלח אצל פרעה מלך מצרים ואמר לו שלח לי אומנים חרשים ובנאים לבית המקדש, מה עשה פרעה מלך מצרים, כיון שקיבל כתביו שלח וקרא לכל חרטומיו ומכשפיו, אמר להם ראו לי בכשפים מי עתיד למות בשנה זו מן האומנים האלו, ואני בא עליו בתרעומת ואומר לו תן לי

דמיהם מן האומנים שהרגת, מיד הביאו לפניו בני אדם שהיו להם למות באותה שנה, עמד פרעה ושילחם לשלמה, כיון שבאו אצל שלמה נסתכל בהם וראה אותם שהן עתידים למות, והוא עומד ומחזירם לו וכותב לו בידם אם לתכריכין היית צריך לא היה צריך לך, הרי תכריכים וארונות, לך קבור את מתיך, ונתן להם תכריכים ושלחום'. עכ"ל המדרש. והנה כאן מפורש בדברי המדרש דתרעומת היינו מה שיוכל לומר עליו שהרגם. ואף שיש לומר בהני תרתי דהנידון בישראל על גוי שאין איסור לשון הרע, או בגוי שגם הוא לא נאסר. אבל על כל פנים נראה שמשמעות המילה תרעומת היא טענות בדיבור.

וכן משמע בתנא דבי אליהו זוטא (פ"ק י'), 'הא למדת שלא יהא אדם יורד לידי תרעומת על הקב"ה ואם הוא יורד לידי תרעומת הרי זה מתחייב בנפשו, שנאמר אל תיתן את פיך לחטיא את בשרך ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא למה יקצוף האלקים על קולך'. הנה משמע דתרעומת היינו לשון דיבור על מי שמתרעם עליו. וכן משמע הלשון בגמרא (סנהדרין כ"ג), 'לא נאמרה פרשה זו [פרשת המלך] אלא כנגד תרעומתן, שנאמר ואמרת אשימה עלי מלך'. וכן מבואר בלשון הגמרא (ברכות י"א א), 'מפני תרעומת המינין'. ופירש רש"י (ד"ה מפני), 'שלא יאמרו עמי הארץ אין תורה אמת'. וראה לשון הרשב"א (ש"ס ס"א סימן אלף קמ"ג) שכתב, 'אין לו עליו אלא תרעומת דברים'.

אמנם אף שנראה מבואר שלשון תרעומת היינו זכות דיבור על שכנגדו, אפשר לפרש שהכוונה היא שיכול לבא לבעל דבר עצמו ולצעוק ולהתלונן עליו. אכן בלשון רש"י (נ"מ נג ב) ובגמרא (פרק יב ב) לא משמע כן. ויש להעיר בזה עוד בהא דכתבו התוספות (נ"ב מג א ד"ה מפני) בהא דהמוכר שדה שלא באחריות אין מעיד לו עליה מפני שמעמידה בפני בעל חובו, והקשו 'וא"ת מאי איריא מפני שמעמידה תיפוק ליה משום דלא ניחא ליה דתיהוי תרעומת עליו'. וכתבו בתירוצם השני דאיירי במכיר בה שהיא שלו וליכא תרעומת. ובחידושי ר' אליעזר משה הוורוץ (סג) הקשה, דאי משום תרעומת חיישינן לשקר ניחוש שגם הלוקח שאומר שמכיר משקר כדי להכשירו ובלב יהיה לו תרעומות. ולמה שכתבנו שתרעומת הוא בפה לא קשה מידי [ובעיקר הדברים יש להעיר שנחלקו הרמב"ן והרשב"א ^{אוצר החכמה}]. חיישינן לשקר בהודאה].

מדוע התייר לדבר לשון הרע מחמת התרעומת ג. והנה אם הדברים אמת ודינא דתרעומת היינו שהותר לו לדבר עליו, יש לדעת סיבת הדין מדוע הותר לו לדבר לשון הרע עליו. ולכאורה נראה שגדר הדין הוא לפי המבואר בחפץ חיים (סליט לשון הרע כלל י סעיף א), שאם אחד ראה לאדם שעשה עוולה לחבירו, אפילו ראה ביחידי יכול לספר הדברים לבני אדם. וכתב שם, שישנם שתי תועלתיות בדבר,

לעזור לאשר אשם לו, ולגנות המעשים הרעים בפני הבריות. ושם (סעיף ד) מבואר דסגי בתועלת השניה בלבד של גינוי המעשים הרעים. ויעוין שם (נבאל מ"ס ח"ס א"ח טו) שדן אם היינו רק בגוונא שאין צד זכות עליו, וכגון שברור שהוא יודע שאסור. ואמנם מבואר בדברי החפץ חיים (סג סעיף ג) דבעינן בזה שבעה פרטים, ומהם שיוכיח את החוטא מתחילה, ושתהא כוונתו רק לתועלת ולא ליהנות מהפגם, וגם כתב שאם המספר עצמו חוטא בזה אסור. וכבר כתבנו במקום אחר שנראה שהחזון איש פליג על שני הפרטים האחרונים, ולשיטתו סגי במה שיש תועלת בדיבור, ואין נפקא מינה מה כוונת האומר, ולפי זה יותר ניחא כאן.

נמצא שאפשר לפרש שלשה פירושים בגדר תרעומת, א. כעס בלב. ב. זכות לצעוק על בעל הדבר עצמו. ג. זכות לפרסם העוולה. ולענ"ד משמעות הלשון הוא כצד השני או השלישי. וראה עוד ספר תפארת ישראל (ר"ט פסוק א"ת האומנן א"ח ג) שכתב דאין לו חיוב להחזיר אפילו לצאת ידי שמים.

הנפקא מינה בזה שיש תרעומת

ד. **ובש"ך** (סימן שלג ס"ק א) כתב דהנפקא מינה בזה שיש תרעומת היא במה שמבואר בשולחן ערוך (סימן שלג סעיף ה), 'שכר בעל הבית בעצמו בסלע, ונודלזלה המלאכה והראה להם בעל הבית פנים זועפות ופייסוהו בדברים, אינו יכול

לומר לא נתפייסתי אלא על דעת שתפתחו משכרכם כפי הזול, שהם יאמרו לא פייסנוך אלא לדעת שנעשה המלאכה טובה וכן עשינו. וכתב הרמ"א, ויש מחלקין דאם בעל הבית אמר בפירוש איני נותן לכם אלא כך, והיה יכול לחזור בלא תרעומת, אף על גב דחזרו ופייסוהו אינו נותן אלא כמו שאמר. והיינו דהיכא דאיכא תרעומת אינו יכול ליתן להם כמו שאמר ונראה שם בש"ך (ס"ק כג) שכתב דהיכא דליכא תרעומת היינו כגון שחזרו בהם הפועלים תחילה ובטלה שכירותם, שהדין הוא שמנכה להם משכרם, וכמבואר בשולחן ערוך (סימן שלג סעיף ד), ואחר כך נמלכו ורוצים לגמור המלאכה, וחזר בו בעל הבית ואמר בפירוש איני נותן לכם אלא סך פלוני ופייסוהו, מצי למימר אדעתא דתנאי זה עבדין].

אוצר החכמה

אימתי יש תרעומת

ה. והנה כתב השולחן ערוך (סימן שלג סעיף ב) 'השוכר את הפועלים והטעו את בעל הבית, או בעל הבית הטעה אותם, אין להם זה על זה אלא תרעומת'. וכתב הש"ך (ס"ק ב) שהתרעומת אינה משום מה שחזרו בהם ושינו דעתם, דמשום זה ליכא דין תרעומת כלל. אלא הטעם דאיכא תרעומת הוא משום הטורח שיש לבעל הבית לחפש אחר פועלים אחרים. וכתב לפי זה, דבגוונא שאין טירחא כלל לפועלים למצוא עבודה אצל בעל הבית אחר, אין לפועלים תרעומת כלל על בעל

הבית, כיון שיכולים להשכיר עצמם בקל במקום אחר. והוכיח דבריו מדברי הטור, הרא"ש (כ"מ פ"ו סימן ג) והנמוקי יוסף (כ"מ מ"א מפ"י פ"ד). אמנם הביא הש"ך את דעת המגיד משנה (שפירות פ"ט הלכה ד) בשם הרמב"ן (כ"מ ע"ג ד"ה ס"א) והרשב"א (הובא בשיטה מקובלת שם ד"ה כלל), שסבירא להו שאף בגוונא שאין טירחא לפועלים למצוא עבודה אצל בעל בית אחר, מכל מקום קצת טורח מיהא איכא, ויש להם עליו תרעומת. אמנם אי ליכא טירחא כלל, כתב הש"ך שכולי עלמא מודו דליכא דין תרעומת. אמנם לבעל הבית לכולי עלמא יש תרעומת על הפועלים אף בכהאי גוונא שאין טירחא לחפש אחר פועלים אחרים שנמצאים בנקל, משום שאין דרך בעל הבית לטרוח ולשכור פועלים אחרים אף שמוצא לשכור בקל. נמצא דעת הש"ך, שאין דין תרעומת אלא היכא דאיכא טירחא. אמנם כתב הש"ך שאם התחילו במלאכה וכבר הורגל עימו במלאכתו, איכא תרעומת אפילו כשאין טירחא למצוא עבודה אחרת, דזה גופא שהורגל עימו במלאכה הוי טירחא להתרגל לאדם אחר וכתב לדון בשיטת הנמוקי יוסף, שיש לומר דסבירא ליה שאף זה לא חשיב טירחא].

מחוסר אמנה ותרעומת שני דינים הם

ו. והנה כתב הסמ"ע (סימן שלג ס"ק א), דלא רק תרעומת ליכא, אלא לית ביה אפילו משום מחוסרי אמנה. וכתב, שדין זה תלוי במחלוקת המובאת בדברי הרמ"א

(סימן קד סעיף יא), האם כשנשתנה השער מותר לו לחזור או שגם בזה איכא משום מחוסר אמנה. שלשיטת הסוברים שכשנשתנה השער אין בו משום מחוסר אמנה הכא נמי כשחוזר בעל הבית משום שאינו צריך להם או שנמצאו פועלים בזול יותר, כיון שחוזר מדבריו בדבר שיש בו תועלת אין בו משום מחוסר אמנה. אבל לשיטת החולקים שם שגם בתרי תרעי החוזר בו יש בו משום מחוסר אמנה, הכא נמי איכא משום מחוסר אמנה. והטור שכתב שרשות בידו לחזור ומשמע דלית ביה אפילו משום מחוסר אמנה אזיל לשיטתו (סימן קד) שכשחוזר מדבריו בדבר שיש בו תועלת אין בו משום מחוסר אמנה, וכוונתו משום דמחוסר אמנה הוא איסור וכדמשמע בדברי הרמ"א (סימן קד סעיף יא) ואם כן אילו הוא הכא מחוסר אמנה לא היה להטור לכתוב שרשות בידו לחזור.

ובקצות החושן (סימן קכ"א ס"ק ה) ובספר אולם המשפט מכואר, דתרעומת ומחוסר אמנה חד דינא הוא. וקשה לשיטתם, דאם כן הכא מאי טעמא ליכא משום תרעומת לשיטת הסוברים שיש בדברים משום מחוסר אמנה אפילו בתרי תרעי. ונראה לומר בזה ביישוב דברי הקצות החושן, דהקצות החושן סבירא ליה שמחלוקת הפוסקים אם יש דין מחוסר אמנה בתרי תרעי היא אם דין מחוסר אמנה הוא איסור ממש או שאין זה איסור, שדעת הסוברים שבתרי תרעי אין דין מחוסר אמנה היינו משום דלא הוא איסור אלא רק שאין ראוי לחזור בדיבורו סתם, ולכך

כשיש לו סיבה למה שחוזר אין בו משום מחוסר אמנה, מה שאין כן שיטת הסוברים שבתרי תרעי יש משום מחוסר אמנה, היינו משום דהוי איסור ממש לחזור מדיבורו, ולכך אף כשיש לו סיבה לחזור כגון בתרי תרעי האיסור במקומו עומד. ומעתה לדעת הטור שבתרי תרעי אין בו משום מחוסר אמנה היינו דסבירא ליה שדין מחוסר אמנה אינו איסור, ואם כן אין להוכיח ממה שכתב (נסימן ט"ג) שרשות בידו לחזור דלית ביה אפילו משום מחוסר אמנה. דאף שיש בו משום מחוסר אמנה רשות בידו לחזור.

ונראה דלדעת הסמ"ע ששני דינים הם, חלוק דין מחוסר אמנה מדינא דתרעומת דאפילו אם מחוסר אמנה הוא איסור, תרעומת לא הוא איסור ממש, אלא רק שאין ראוי לעשותו. אכן בספר מלוא הרועים (ח"ט ט. שפירות פועלים ח"ט כ) כתב, דגם תרעומת הוא איסור והיינו דאסור לכתחילה לעשותו [ונראה שו"ת הלכות קטנות (מ"ג סימן קס"ו) שכתב גבי מי ששידך אשה ובא חברו ולקחה ממנו יש לו עליו רק תרעומת, אבל רשע לא מיקרי. אבל אין ראיה משם שהנידון שם אחר ואפשר דפירושו הכיטוי בלשון בני אדם משתנה אוצר החכמה מפירושו בגמרא].

והנה בדעת הסמ"ע יש להקשות מסוגית הגמרא (נ"מ מט א), דהתם ביארה הגמרא שרבי יוחנן דסבירא ליה דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה זה רק במתנה מועטת אבל במתנה מרובה מותר לחזור

בו, ומבואר שם בלשון רש"י (ד"ס משוס) שמחוסר אמנה עובר על הפסוק (לפניה ג, יג) 'שארית ישראל לא יעשו עולה וגו'. ולקמן שם מבואר בגמרא¹ שמטעם זה אם נתנו לבן לוי אחר אין לו עליו אלא תרעומת, ולכאורה מוכח שתרעומת ומחוסר אמנה היינו הך נינהו, דהרי לא הקשתה הגמרא למה רק תרעומת הלא הוא מחוסר אמנה. וראיתי בספר אולם המשפט (סימן ס"ג), שבאמת כתב להוכיח מכאן דלא כהסמ"ע. אמנם פשוט שדעת הסמ"ע היא שתרעומת הוא ביטוי רחב שכולל בתוכו גם מקרה דהוי מחוסר אמנה וגם מקרה שלא, וכן מפורש בדבריו של הסמ"ע שכתב דלסוברים דמחוסר אמנה חשוב גם בתרי תרעי איכא הכא גם משום תרעומת וגם משום מחוסר אמנה. וזו גם משמעות הגמרא (כפוז' ז"ג ב, כ"ק ס ב, כ"מ י"ד א) המוכר שדה לחבירו שלא באחריות דינא הוא דמצי המוכר לבא ולהתדיין עבור הלוקח עם בעל חוב שבא להוציא, כדי שלא תהיה לו תרעומת עליו, ובפשטות איירי אף באופן שלא ידע מקודם מן החוב [וגם דמסתבר דאם ידע אין מקום לתרעומת, וקצת יש לומר שגם בידע מן החוב יש לו עליו תרעומת כיון שציפה שישלם את החוב]. וביותר משמע כן בשולחן ערוך (סימן ר"ט סעיף א) שכתב בסתמא ולא הזכיר דמיירי בבעל חוב, ומשמע דאיירי אף בטוען שאינה שלו, ובזה הרי מפורש בתוספות (כ"ז מג) שאם מכיר שהוא שלו אין תרעומת, ובאינו מכיר לכאורה ישנו איסור

דאורייתא שרימהו, דודאי לא נראה לומר שמותר למכור שלא באחריות ולהחשיבו כמחילה כדי להתיר לכתחילה, אלא מבואר שתרעומת כולל גם איסור. והטעם פשוט דענין הגמרא לומר איזה זכות יש לו אחרי שמכר.

אם כשאין תרעומת יש משום מחוסר אמנה אוצר החכמה ז. ודנה לכאורה משמע בדברי הסמ"ע דגם היכא דליכא תרעומת אכתי אסור משום מחוסר אמנה, והיינו היכא דליכא טירחא דבזה כתב הש"ך דליכא תרעומת דאכתי משום מחוסר אמנה אסור, ובדברי הש"ך לא משמע כן אלא משמע דבמקום דליכא טירחא ליכא איסור כלל. אמנם יש לומר דאין כוונתו דלעולם אסור משום מחוסר אמנה, אלא דלעולם גם משום מחוסר אמנה ליכא במקום דליכא תרעומת אלא דבמקום דאיכא תרעומת איכא גזונו דאיכא נמי משום מחוסר אמנה, ולפי זה לא פליגי הש"ך והסמ"ע כלל, אלא דהש"ך מיירי לבאר דינא דמחוסר אמנה, והסמ"ע מיירי בדינא דתרעומת.

והנה הש"ך (סימן ר"ט ס"ק א) כתב על דברי הרמ"א שם שהכריע דבתרי תרעא הוי מחוסר אמנה, שהב"ח הסתפק בזה, ומשמע בדבריו דהוי ספיקא דדינא. אבל בקצות החושן (רמ"א ס"ק א) כתב דלדעת הש"ך ליכא משום מחוסר אמנה בתרי תרעי, וכוונתו דאף שהש"ך כתב דהוי ספק ספק מחוסר אמנה לקולא משום שאינו אסור אלא מדרבנן. ואף למה שמשמע

בלשון רש"י (נ"מ מט ט ד"ס משוס) דאסור מקרא (לפניה ג יג) ד'שארית ישראל לא יעשו עוולה ולא יעשו כזב, אכתי אינו אלא דברי קבלה, וספק דברי קבלה לקולא. וכן כיון דהוי ספק ממון אזלינן בו לקולא. ומעתה כיון שדעת הש"ך דאין איסור מחוסר אמנה בתרי תרעי, אם כן ליכא משום מחוסר אמנה אלא כשחזור בו בלא שום תועלת. והנה בלשון הפתחי חושן מבואר דדין מחוסר אמנה גם במקום שאין תרעומת אליבא דהסמ"ע. ולענ"ד יש להסתפק בזה מפני שנראה שבאופן שאין תרעומת מפני שאין לפועל שום נפקא מינה בחזרתו, אפשר דהבעל הבית לכתחילה לא

מתחייב.

אוצר החכמה

אם בקציצה אחת חלוק הדין אם יש תרעומת או לא לגבי עשה על דעת קציצה ראשונה

ח. והנה הקצות החושן (סימן כג ס"ק ב) הקשה לשיטת הנמוקי יוסף (נ"מ מ, ט כדפי ה"ף הניחו סמ"ח סימן שלג סעיף ט) דבשכר בעל הבית בעצמו בסלע, ונודלזלה המלאכה והראה להם בעל הבית פנים זועפות ופייסוהו בדברים, שהדין הוא שאינו יכול לומר לא נתפייסתי אלא על דעת שתפחתו משכרכם כפי הזול, שהם יאמרו לא פייסנוך אלא לדעת שנעשה המלאכה טובה וכן עשינו. דאם בעל הבית אמר בפירוש איני נותן לכם אלא כך, והיה יכול לחזור בלא תרעומת, אף על גב דחזור ופייסוהו אינו נותן אלא כמה שאמר, והיינו דלא אזלינן בתר קציצה ראשונה אלא היכא

דאיכא תרעומת, אבל היכא דליכא תרעומת לא אזלינן בתר קציצה הראשונה. והקשה הקצות החושן ממה שכתב הבית שמואל (לכ"ע סימן מט ס"ק כג) באומר לאשה התקדשי לי בדינר על מנת שאשלים לך מנה, והיא אומרת על מנת שתשלים מאתים, ולא הסכימו ביניהם, ואחר כך תבעו זה את זה כו', אם האיש תבע יעשו דברי האשה, וכתב שם בזה הלשון, 'אבל אם היתה קציצה ביניהם ליתן לה מנה או מאתים ואחר כך חזר אחד מהם וחזר ותבע צד השני וקידשה, אמרינן מסתמא על דרך קציצה הראשונה אמרה'. וקשה דלפי מה שמבואר בנמוקי יוסף דאינו אלא במקום

אדעתא דהכי

דין תרעומת, והיינו דוקא בפועלים היכא דאמרו חכמים דיש בו תרעומת, וכן במקח (סימן כג ס"ק) נמי אית ביה דין תרעומת, אבל באיש ואשה שהבטיחו זה לזה בדברים בעלמא לא אשכחן בזה דין תרעומת, ואין זה דומה למתנה מועטת ולא סמכא דעתא בזה בדברים בעלמא, וכיון דלא אשכחן בזה דין תרעומת לא מהימנא לומר דיש לה תרעומת, ואם כן האי דקידושין אינו דומה כלל להך דהכא ולא אזלינן בתר קציצה הראשונה. ולענ"ד פשוט שכל דברי הנמוקי יוסף אינם אלא כשיש שתי קציצות והחזיר נקט קציצה אחרת ואחר כך הסכים דבמקום דליכא תרעומת אמרינן דכוונתו כקציצה השניה, אבל כשיש רק קציצה אחת כמו בקדושין שלא קצצו מחיר אחר, אלא רק במאתים, וכל הנידון הוא שמא מחמת שמקודם לא הסכים ושוב הסכים לקידושין

אמרינן שהסכים לפי הקציצה שהיתה בתחילה, דבזה כיון שלא היתה עוד קציצה ודאי אמרינן דסתמא על דעת קציצה שנעשית כבר עשה, ורק כשקצצו שתי קציצות בזה כתב הנמוקי יוסף דלא אזלינן בתר קציצה ראשונה במקום דליכא תרעומת, וגם דברי השולחן ערוך (סימן רמא) אוצר החכמה

ס) מיירי בכהאי גוונא דליכא אלא קציצה אחת [ומה שכתב בטבעת החושן שם, שאין נפקא מינה אם התרעומת מדינא או לא, וממילא הכא נמי סוף סוף יש כאן תרעומת, לא נראה כלל שזו כוונת הנמוקי יוסף, אלא רק היכא דמדינא יש לו עליו תרעומת אזיל בתר קציצה ראשונה].

אה"ח 1234567